KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek najlepsza inwestycja!
Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

EKSPERTYZY
Instytutu Zachodniego

Badanie potrzeb wielkopolskich przedsiębiorców w zakresie współpracy ze sferą **B+R**

Instytut Zachodni w Poznaniu
Instytut Naukowo-Badawczy im. Zygmunta Wojciechowskiego

Poznań, listopad 2012 r.

Ekspertyza przygotowana w ramach projektu POKL „B+R dla Wielkopolski"

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek najlepsza inwestycja!
Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Programu Kapitał Ludzki

Publikacja została opracowana w ramach projektu „B+R dla Wielkopolski" nr POKL.08.02.01-30-009/11

Przygotowanie ekspertyzy: Piotr Cichocki, Witold Nowak, Martyna Plucińska

Projekt graficzny i skład: Mikołaj Musielak

Copyright by Instytut Zachodni 2012

Publikacja dystrybuowana jest bezpłatnie.

Lider projektu:

Instytut Zachodni w Poznaniu
Instytut Naukowo-Badawczy im. Zygmunta Wojciechowskiego
ul. Mostowa 27
61-854 Poznań
www.iz.poznan.pl

Partner projektu:

Wielkopolski Związek Pracodawców Prywatnych im. Cyryla Ratajskiego
ul. Głęboka 4/35
61-553 Poznań
www.wzpp.org.pl

Niezależnie od poziomu optymizmu w odniesieniu do gospodarczych perspektyw Wielkopolski obserwatorzy pozostają przeważnie zgodni co do tego, że innowacyjność i badania rozwojowe nie są mocną stroną regionu, a pozostają raczej wyzwaniem, któremu trzeba sprostać. Struktura gospodarki regionalnej okazuje się z tej perspektywy zorientowana przede wszystkim na względnie szybką adaptację raczej niż inicjowanie zmian w zakresie technologii oraz organizacji pracy. Podejmowanie działań w zakresie B+R przez wielkopolskie przedsiębiorstwa postrzegane jest jako warunek konieczny długofalowego rozwoju regionalnego. Znajduje to odzwierciedlenie w raportach analitycznych oraz regionalnych strategiach rozwoju.

Raport „Trendy rozwojowe regionów", opracowany przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2009), wskazuje, że choć Wielkopolska pozostaje wśród regionów najbardziej rozwiniętych, to potencjalnie osłabienie możliwe jest ze względu na rosnące obciążenie demograficzne, zmniejszanie się liczby aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw oraz nakładów na działalność badawczo-rozwojową. Z kolei siła województwa wynikać ma z nakładów na innowacje w samym przemyśle, ze stosunkowo dużej liczby studentów szkół wyższych oraz jakości środowiska. Zatem siłą Wielkopolski okazuje się w tym świetle nie to, co dotyczy bezpośrednio gospodarki, ale raczej czynników mniej lub bardziej pośredniego wkładu w nią – poprzez kapitał ludzki, innowacje w przemyśle, poprawę jakości życia. Region posiada pewien ogólny potencjał działalności badawczo-rozwojowej, jednak w niewystarczającym stopniu uwidacznia go w życiu gospodarczym. W ciągu czterech lat, pomiędzy rokiem 2004 a 2008, dokonał się generalny wzrost nakładów inwestycyjnych – w przeliczeniu na jednego mieszkańca o ponad 56%, a towarzyszył mu także wzrost nakładów na działalność badawczo-rozwojową – o 62%, choć wyjściową wartość, tj. 111 zł, trudno uznać za bardzo znaczącą. Niemniej, w obu tych zakresach wzrosty są sygnałem rosnącego potencjału gospodarczego w regionie.

W ramach działalności B+R Wielkopolska zajmuje ostatnią pozycję wśród siedmiu najbardziej konkurencyjnych województw Polski. Słabą stroną jest mała nowoczesność, wyrażająca się niewielkim udziałem firm o bardzo wysokiej technologii. Region cechuje niedostateczna – jak na dzisiejsze potrzeby – nowoczesność gospodarki. Pomóc sprostać tym wyzwaniom mają: „Regionalna Strategia Innowacji", powstała w ramach projektu RIS UE „Innowacyjna Wielkopolska" w styczniu 2004 roku, oraz „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku", przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 19 grudnia 2005 roku. Drugi spośród tych dokumentów ma charakter szerszy i bardziej ogólny, a jego wkładem w rozpoznanie sytuacji społeczno-gospodarczej jest diagnoza przeprowadzona w ramach analizy SWOT, obejmująca wybrane wymiary, w tym stan gospodarki – jej innowacyjność, zapotrzebowania i kierunki rozwoju.

Region posiada pewien ogólny potencjał działalności badawczo-rozwojowej, jednak w niewystarczającym stopniu uwidacznia go w życiu gospodarczym.

Autorzy „Strategii rozwoju województwa" wprost odnoszą się do stereotypu „Wielkopolski gospodarnej, regionu dynamicznego, wyróżniającego się na tle kraju" – podkreślają przede wszystkim, że stereotyp ten pozostaje w wielu wymiarach bez pokrycia. Diagnozy wykonane na potrzeby stworzenia strategii, a więc liczące sobie obecnie już ponad pięć lat, wskazywały na takie obszary, w których Wielkopolska nie nadąża za krajową czołówką: poziom wykształcenia mieszkańców, nakłady na badania i rozwój oraz innowacyjność – a są to jednocześnie obszary kluczowe dla utrzymywania i wzrostu konkurencyjności. Uzupełnieniem powyższych konkluzji strategii rozwoju regionu może być natomiast „Regionalna Strategia Innowacji", która w części diagnostycznej wskazuje na niską innowacyjność wielkopolskich przedsiębiorstw, a także niedobory myślenia strategicznego i długofalowego wśród kadry zarządzającej. Wyniki te pochodzą wprawdzie sprzed kilku lat, jednak wyniki bardziej aktualne, przywoływane chociażby w analizach atrakcyjności regionu czy nakładów na inwestycje i badania, potwierdzają, że niedobory innowacyjności pozostają wciąż aktualnym problemem Wielkopolski.

Szkolnictwo wyższe odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, dzięki której w Europie powstaje około połowa nowych miejsc pracy. Jednym z celów stawianych przed europejskim, a tym samym i polskim, szkolnictwem wyższym jest zapewnianie bliskiej współpracy instytucji szkolnictwa wyższego

i jednostek sektora badawczo-rozwojowego z sektorem gospodarki, a w szczególności z przemysłem wysokich technologii. **Konieczność powiązania sektora nauki z sektorem gospodarki wymaga jednak podniesienia kwalifikacji kadr sektora badawczo-rozwojowego, zwłaszcza w zakresie umiejętności zarządzania projektami badawczymi i w zakresie komercjalizacji wyników prac badawczych.** Stąd wynikają cele, które zostały założone w projekcie „B+R dla Wielkopolski".

Celem projektu „B+R dla Wielkopolski" jest rozwijanie kompetencji uczestników w zakresie zarządzania badaniami naukowymi oraz podnoszenie ich kwalifikacji niezbędnych do tworzenia warunków umożliwiających transfer wyników prac badawczych do przedsiębiorstw z terenu województwa wielkopolskiego. Osiągnięcie tych efektów umożliwia przeprowadzenie cyklu szkoleń, warsztatów i staży badawczych w przedsiębiorstwach. Realizacja celu przysłuży się do podniesienia konkurencyjności sektora nauki i przedsiębiorstw, efektywności badań oraz w rezultacie do wzrostu innowacyjności gospodarki wielkopolskiej. Istotną rolą, jaką spełni projekt „B+R dla Wielkopolski", będzie zapewnienie warunków do lepszego poznania się osób z otoczenia nauki i biznesu. W celu promowania idei transferu wiedzy i badań do przedsiębiorstw zostanie zorganizowana konferencja podsumowująca, na którą zostaną zaproszeni przedstawiciele świata nauki i biznesu z terenu Wielkopolski. Celom promocyjnym będą również służyć spotkania odbywające się w jednostkach macierzystych uczestników projektu, mające na celu promowanie wyników ich indywidualnych przedsięwzięć badawczych przeprowadzonych w trakcie staży w przedsiębiorstwach.

Niniejsza ekspertyza została przygotowana na podstawie wyników badań ilościowych i jakościowych mających na celu zdiagnozowanie potrzeb wielkopolskich przedsiębiorców w zakresie współpracy ze sferą B+R. **Przyjęte założenia badania pozwoliły w szerokim zakresie zdiagnozować potrzeby przedsiębiorców dotyczące współpracy ze sferą B+R, a uzyskana wiedza umożliwi w przyszłości lepiej dostosować oferty sektora badawczo-rozwojowego do oczekiwań firm w regionie.**

Projekt „B+R dla Wielkopolski" jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki z Priorytetu VIII. Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.2. Transfer wiedzy, Poddziałanie 8.2.1: Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw. Liderem projektu jest Instytut Zachodni w Poznaniu, realizujący przedsięwzięcie przy współpracy z Wielkopolskim Związkiem Pracodawców Prywatnych im. Cyryla Ratajskiego.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Formułując rekomendacje dla praktyki, płynące ze zrealizowanego projektu badawczego, dokonano integracji ustaleń poczynionych w ramach ilościowej i jakościowej fazy pomiaru. Diagnozując potrzeby regionalnej gospodarki w zakresie niwelowania deficytów i wspomagania współpracy badawczo-rozwojowej, wskazać można pięć głównych wątków przewijających się przez materiał badawczy. Po pierwsze, były to wszystkie kwestie związane z uwarunkowaniami i konsekwencjami stosunkowo słabej świadomości i doświadczeń dotyczących współpracy B+R w świadomości kadry zarządzającej wielkopolskich przedsiębiorstw (punkty 1 i 2). Po drugie, wyodrębniono jednak również kluczowe charakterystyki tych dobrych praktyk w zakresie współpracy B+R, które udało się zaobserwować (punkty 3, 4 i 5). Po trzecie, zdiagnozowane zagadnienia odnosiły się do szeroko rozumianej problematyki instytucjonalnej współpracy między sektorem naukowo-badawczym a biznesem (punkty 6, 7, 8, 9 i 10). Po czwarte natomiast, wskazano wszelkie postaci barier – zarówno świadomościowych, jak i systemowych – ograniczających potencjał współpracy B+R (punkty 11, 12, 13 i 14). Po piąte, uwagę skupiono też na pożądanych sposobach zaspokajania i rozpoznawania potrzeb przedsiębiorstw w zakresie nawiązywania współpracy B+R (punkty 15 i 16).

1. Słaba obecność idei współpracy badawczo-rozwojowej w świadomości wielkopolskich przedsiębiorców. Spontaniczne skojarzenia z hasłem „B+R Badania i Rozwój" okazały się w przeważającej mierze pozytywne, lecz jednocześnie miały bardzo ogólnikowy charakter. Jedynie w pojedynczych przypadkach uzyskiwano względnie wyczerpujące wyjaśnienia. Zatem choć nie występują w świadomości kadry zarządzającej wielkopolskich przedsiębiorstw uprzedzenia wobec prowadzenia B+R, to nie można ich interpretować jako przekonania o istotnym znaczeniu tego typu działań lub też posiadania kompetencji pozwalających na ich prowadzenie. Niemniej jednak, pomimo deficytu konkretnych umiejętności, wskazać można na wysoką gotowość do ich nabywania. Przeprowadzone badanie pozwoliło zidentyfikować liczne postulaty dotyczące otwarcia podmiotów badawczo-rozwojowych, przede wszystkim publicznych uczelni wyższych, na otoczenie gospodarcze. Otwarcie na otoczenie gospodarcze powinno znaleźć wyraz przede wszystkim w istotnych zmianach procesu komunikowania podmiotów badawczo-rozwojowych z potencjalnymi partnerami, który był dość często uznawany za nieefektywny.

Rekomendacja: Zalecane jest tworzenie strategii informacyjno-promocyjnych podmiotów B+R uwzględniających wykorzystanie zróżnicowanych kanałów komunikacji oraz sukcesywne wdrażanie ich założeń w przyszłym funkcjonowaniu tychże jednostek.

Rekomendacja: Rekomendowane jest uwzględnienie możliwości realizacji działań informacyjno-promocyjnych w długofalowej perspektywie przy uwzględnieniu potencjału studentów i absolwentów.

Rekomendacja: Rekomendowane jest posługiwanie się językiem korzyści w konstruowaniu komunikatów informacyjno-promocyjnych kierowanych przez podmioty B+R do przedsiębiorców.

Rekomendacja: Zalecane jest włączenie instytucji otoczenia biznesu do procesu komunikowania podmiotów B+R z przedsiębiorstwami.

Rekomendacja: Wskazane jest przygotowanie i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych dotyczących współpracy z sektorem B+R, mających formę poradników dla przedsiębiorców.

2. Stosunkowo niski odsetek przedsiębiorstw deklarujących prowadzenie działalności B+R, jeszcze rzadsze przypadki prowadzenia w zakresie B+R współpracy z innymi podmiotami. Brak konkretnych doświadczeń w zakresie prowadzenia działalności B+R dotyczył przeważającej większości przedsiębiorstw. Co więcej, w znacznej mierze deklarowane przykłady działań w tym zakresie miały ograniczony charakter oraz nie wiązały się z podejmowaniem współpracy. Wyraźny kontrast zachodzi przy tym pomiędzy przedsiębiorstwami mikro i małymi z jednej a średnimi i dużymi z drugiej strony, polega on na tym, że pierwsze z nich zdecydowanie rzadziej od drugich podejmują współpracę w zakresie B+R.

Ponad jedna trzecia spośród tych przedsiębiorstw nie prowadzi w zakresie B+R współpracy, a ogranicza się jedynie do działań we własnym zakresie. Nie wpisuje się w ten sposób w model budowania pomostów między sferami biznesu i nauki. Przedsiębiorstwa nieprowadzące dotychczas działalności B+R powoływały się przeważnie na brak odczuwanej potrzeby współpracy, a rozczarowanie wcześniejszą współpracą wspominane było jedynie w odosobnionych przypadkach. Ten brak aktywności badawczo-rozwojowej uzasadniany był przy tym na dwa zasadnicze sposoby: brak potrzeby podejmowania aktywności w obszarze B+R (głównie ze względu na profil przedsiębiorstwa) lub niemożność ponoszenia przez firmę kosztów prac B+R. Jednocześnie relatywnie niska ocena potencjału do pozyskiwania innowacji z zewnątrz może sprawić, że wspólne opracowywanie innowacyjnych rozwiązań z sektorem B+R będzie traktowane jako atrakcyjna alternatywa przy odpowiednim promowaniu. Współpracę ze sferą B+R traktuje się często w kategoriach inwestycji. Z jednej strony, przedsiębiorcy oczekują zwrotu poniesionych kosztów, ale z drugiej – zdają sobie sprawę z konieczności angażowania pewnych zasobów dla osiągnięcia późniejszej gratyfikacji. Taki stan rzeczy pozwala optymistycznie patrzeć na perspektywy rozwoju kooperacji w analizowanym obszarze, dając jednocześnie obraz oczekiwań przedsiębiorców wobec partnerów ze strony podmiotów badawczo-rozwojowych.

Rekomendacja: Mówienie językiem korzyści i wskazywanie możliwości finansowania to potencjalne czynniki aktywizowania firm dotychczas nieprowadzących działalności B+R.

Rekomendacja: Należy promować nie tylko możliwości prowadzenia działań B+R, ale przede wszystkim współpracę w tym zakresie. W szczególności powinno dotyczyć to przedsiębiorstw mniejszych.

3. Dobre praktyki, które szczególnie korzystnie wpływają na przebieg współdziałania przedsiębiorstw i podmiotów badawczo-rozwojowych, można przypisać do czterech poniższych kategorii:

(a) **Komunikacja** – efektywny przepływ informacji o celach, wzajemnych oczekiwaniach, przebiegu prowadzonych prac, ewentualnych barierach i problemach stanowi podstawę efektywnej współpracy przedsiębiorstw z sektorem B+R; (b) **Zaangażowanie najwyższego kierownictwa** – hierarchiczna struktura organizacyjna i proces decyzyjny państwowych podmiotów B+R skutkuje relatywnie często utrudnieniami dla efektywnej współpracy, których neutralizację zapewnia jednoznaczna i zaangażowana postawa władz danej jednostki; (c) **Programy stażowo-szkoleniowe dla pracowników sektora B+R** – tego typu przedsięwzięcia mają stanowić efektywny mechanizm rozpoczynania współpracy, również dzięki możliwości zredukowania jej kosztów po stronie przedsiębiorców w fazie inicjacji; (d) **Tworzenie uczelnianych punktów kontaktowych dla przedsiębiorców** – dobra praktyka pomagająca zneutralizować istniejące bariery dostępu przedsiębiorców zainteresowanych współpracą badawczo-rozwojową do poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni wyższych.

Rekomendacja: Podczas realizacji przedsięwzięć badawczo-rozwojowych przez firmy we współpracy z podmiotami B+R wskazane jest zwracanie szczególnej uwagi na system komunikowania się partnerów oraz uzyskanie wsparcia kierownictwa po obu stronach kooperacji.

Rekomendacja: Rekomendowane jest kontynuowanie programów szkoleniowo-stażowych zapoczątkowanych w ostatnich latach poprzez wypracowanie odpowiednich rozwiązań systemowych.

Rekomendacja: Zalecane jest tworzenie jednostek kontaktowych dla przedsiębiorców w ramach struktur organizacyjnych podmiotów B+R.

4. Przeważnie preferowaną formą współpracy B+R jest model zadaniowy/ projektowy ze względu na elastyczność takiej relacji.

Dominującym motywem szukania możliwości współdziałania z podmiotami badawczo-rozwojowymi okazało się napotkanie granic wykorzystania materialnych i niematerialnych zasobów, którymi poszczególne firmy dysponowały samodzielnie. Ponadto, relatywnie powszechnie występującą wśród wielkopolskich przedsiębiorców motywacją rozpoczęcia współpracy z sektorem B+R była potrzeba uwiarygodnienia firmy w oczach jej kontrahentów i klientów lub produktu w oczach jego konsumentów. Wskazać można trzy kluczowe czynniki wyboru podmiotów badawczo-rozwojowych: kryterium rekomendacji (polecenia przez in-

nego przedsiębiorcę), kryterium relacji nieformalnych (np. wykorzystanie sieci społecznych absolwentów poszczególnych uczelni) oraz kryterium optymalnego zaspokojenia potrzeb (np. poprzez optymalizację relacji jakości do ceny usług).

Rekomendacja: Wskazane jest posługiwanie się informacjami o specjalistycznych zasobach, którymi dysponują podmioty B+R podczas komunikowania z sektorem przedsiębiorstw.

Rekomendacja: Wykorzystanie wiedzy o mechanizmach wyboru może pozwolić na efektywne dotarcie przez przedstawicieli sektora B+R do potencjalnych partnerów po stronie firm.

5. Znaczna część współpracy w zakresie B+R ma charakter adaptacyjny raczej niż innowacyjny. Pomimo relatywnie dużej częstotliwości wspólnych przedsięwzięć oraz chęci ich rozwoju w przyszłości współpraca B+R w przeważającej części prowadzących ją przedsiębiorstw przybiera charakter adaptacyjny, przejawiający się przede wszystkim w postaci szeroko rozumianego transferu technologicznego. Niewielka mniejszość deklarowanych projektów prowadzi do uzyskiwania patentów, a zdecydowana większość deklarowanych celów działalności odnosi się do pozyskiwania i wdrażania opracowanych już wcześniej gdzie indziej rozwiązań technicznych i praktyk biznesowych. Innowacyjność w większości przypadków pozostaje raczej wartością jedynie uznawaną niż wdrażaną w codziennej praktyce. Jednocześnie należy podkreślić, że innowacyjność postrzegana była jako źródło korzyści finansowych i rynkowych dla przedsiębiorstw. Fakt, że zasadniczo powszechnie odczuwany jest jednak imperatyw innowacji, stanowi dobry punkt wyjścia i znaczący potencjał do kształtowania współpracy B+R.

Rekomendacja: Aby wykorzystać istniejące postawy sprzyjające współpracy firm i sektora B+R, w komunikacji z przedsiębiorcami należy posługiwać się językiem korzyści dla wykreowania wizerunku prac badawczo-rozwojowych jako działań inwestycyjnych generujących realny zwrot z zaangażowanych funduszy.

Rekomendacja: Planując polityki wspierania działalności w zakresie B+R, należy mieć na uwadze promowanie przedsięwzięć o wyższym poziomie innowacyjności (co najmniej regionalnej, natomiast optymalnie krajowej i międzynarodowej).

6. Deklarowana zdolność i chęć do innowacji nie idzie w parze z wdrażaniem innowacji w życie w codziennej działalności przedsiębiorstw. Samoocena zdolności innowacyjnej przedsiębiorstw wypada zdecydowanie korzystnie. Niezależnie od wielkości przedsiębiorstwa występuje wyraźna przewaga tych, które przekonane są o własnej otwartości na innowacje, choć przedsiębiorstwa średnie i duże wyraźnie wyżej oceniały potencjał innowacyjny. Jednocześnie okazuje się, że znaczna część sygnalizowanego zapotrzebowania na innowacje sprowadza się zasadniczo do zapotrzebowania na nowe technologie przyjmowane z zewnątrz raczej niż rozwijane samodzielnie.

Rekomendacja: Należy dążyć do wzmacniania świadomości, na czym polegają innowacje i w jaki sposób mogą być włączane do bieżącej działalności przedsiębiorstwa.

7. Współpraca z jednostkami naukowymi postrzegana jest jako sytuacja specyficzna na tle relacji z innymi kooperantami. Do silnych stron organizacji badawczo-rozwojowych, w szczególności zaś uczelni, należy zaliczyć niezależność prowadzonych badań oraz zdolność jednostek naukowych do prowadzenia innowacyjnych działań. Jednocześnie, w porównaniu z kooperacją z innymi podmiotami, współdziałanie z instytucjami badawczo-rozwojowymi miała cechować niska efektywność czasowa wynikająca z czasochłonnych procedur, np. obiegu dokumentów oraz przerostu administracji, szczególnie w państwowych jednostkach naukowych. Ponadto dość daleko posunięta – w porównaniu z innymi organizacjami – niezależność pracowników naukowych wobec ich przełożonych może nie sprzyjać efektywnej pracy zespołów badawczo-rozwojowych.

Rekomendacja: W przekazach informacyjno-promocyjnych wskazane jest wzmacnianie wizerunku

podmiotów badawczo-rozwojowych jako jednostek niezależnych i zdolnych do generowania innowacji.

Rekomendacja: Rekomendowane jest wypracowywanie i wdrażanie efektywnych procedur zarządzania projektami realizowanymi przez sektor B+R wspólnie z firmami, szczególnie w warstwie administracyjnej i kadrowej.

8. Kooperacja firm z sektorem B+R ma stanowić jeden z istotnych elementów budowania przewagi konkurencyjnej. Wśród rezultatów wspólnych przedsięwzięć przedsiębiorstw i jednostek naukowych wskazywano przede wszystkim na korzyści wizerunkowe, które niesie ona dla firm. Należy również podkreślić, że w ocenie badanych bardzo istotnym zasobem pozyskiwanym przez przedsiębiorstwa współpracujące z podmiotami badawczo-rozwojowymi była wiedza, na którą efektywnie działające firmy generują ciągłe zapotrzebowanie. Inną, istotną z punktu widzenia przedsiębiorców, korzyścią była możliwość wykorzystania autorytetu pracowników naukowych i ich macierzystych jednostek. Nie można pominąć również korzyści finansowych, mogących wynikać z: oszczędności w stosunku do zakupu gotowego rozwiązania (patentu, licencji, technologii) na wolnym rynku, oszczędności na kosztach zatrudnienia w formie stałego stosunku pracy osób o porównywalnych do pracowników naukowych kompetencjach czy też zysku osiąganego przez przedsiębiorstwo w następstwie wprowadzenia na rynek innowacyjnego produktu, obniżenia kosztów produkcji lub usprawnienia funkcjonowania organizacji.

Rekomendacja: Konstruowanie przekazów informacyjno-promocyjnych powinno uwzględniać wymieniane przez przedsiębiorców korzyści ze współpracy z sektorem B+R (wizerunkowe, zasobowe, finansowe).

9. Zdiagnozowano istnienie pewnych negatywnych stereotypów, dotyczących zarówno samodzielnych pracowników nauki, należących do wyższych kategorii wiekowych (ocenianych jako w małym stopniu zainteresowani współpracą z firmami lub stawiających wygórowane wymagania finansowe), jak i młodych adeptów tej profesji, np. doktorantów (postrzeganych jako niekompetentni). Odnotowane opinie wskazują też na istnienie przeświadczenia o teoretycznym charakterze wiedzy, którą dysponują pracownicy jednostek naukowych, co ma stanowić ograniczenie w prowadzeniu badań stosowanych czy prac rozwojowych oraz kierowaniu projektami. Jednocześnie w licznych przypadkach dobrze oceniano postawy pracowników naukowych wobec kooperacji z przedsiębiorcami. Zwracano uwagę na ich wysokie kompetencje, proaktywność oraz otwartość na specyfikę działań związanych z komercjalizacją wiedzy. Niepokojący z punktu widzenia rozwoju współpracy jednostek sektora B+R i firm oraz rozwoju przedsiębiorczości akademickiej jest fakt, że w dość licznych wypowiedziach przedstawicieli wielkopolskich przedsiębiorstw można znaleźć opisy efektywnego rozwiązania napotykanych problemów instytucjonalnych poprzez aktywności w tzw. „akademickiej szarej strefie". Mianowicie, pracownicy naukowi występujący jako osoby fizyczne lub prowadzące własne przedsiębiorstwo są w ocenie respondentów bardziej elastyczni, sprawniejsi i otwarci na współpracę niż ich jednostki macierzyste jako całość. W konsekwencji przedsiębiorcy, napotykając bariery instytucjonalne, szukają bezpośredniego kontaktu z pracownikami naukowymi, zwłaszcza gdy oczekują od współpracy zasobów niematerialnych, a nie np. sprzętowych.

Rekomendacja: Rekomendowane jest likwidowanie barier instytucjonalnych współpracy z między sektorami przedsiębiorstw i nauki poprzez tworzenie struktur i procedur usprawniających nawiązywanie i przebieg kooperacji z firmami w podmiotach B+R.

Rekomendacja: Wskazane jest tworzenie forów nawiązywania bezpośrednich kontaktów i relacji pomiędzy przedsiębiorcami a przedstawicielami sfery B+R, które pozwolą neutralizować istniejące negatywne stereotypy.

10. Postawy przedsiębiorców w odniesieniu do możliwości współpracy ze sferą nauki pozostają ogólnikowo pozytywne. Nie stwierdzono wyraźnych uprzedzeń wobec naukowców, choć jednocześnie zauważyć należy, że naukowcy nie są bynajmniej przez przedsiębiorców postrzegani jako szczególnie atrakcyjni partnerzy do współpracy. Choć doświadczenie

w zakresie współpracy B+R nie różnicuje istotnie opinii o atrakcyjności naukowców jako partnerów, to jednak przeważająca większość przedsiębiorców nie ma bezpośredniego doświadczenia w zakresie współpracy ze sferą nauki. Ogólna ocena istniejących możliwości współpracy z instytucjami naukowymi okazuje się przeważnie pozytywna. Sytuacje, które przyczyniały się do powstania negatywnej opinii respondentów, były związane m.in. z brakiem odzewu uczelni na przedstawioną przez przedsiębiorcę propozycję współpracy, wygórowanymi oczekiwaniami finansowymi przedstawicieli jednostek B+R już we wczesnej fazie kontaktu czy niesatysfakcjonującymi możliwościami badawczymi istniejących jednostek naukowych. Jednocześnie na podstawie wyników analizy można postawić tezę, że istniejące negatywne stereotypy są na tyle słabo zakorzenione, że nowe, korzystne doświadczenia przedsiębiorców w kontaktach ze sferą badawczo-rozwojową umożliwiają zmianę ich zabarwienia na pozytywne.

Rekomendacja: Konieczne jest budowanie instytucjonalnych pomostów pomiędzy sferą gospodarki i nauki poprzez tworzenie struktur i procedur usprawniających nawiązywanie i przebieg kooperacji z firmami w podmiotach B+R oraz wzrost zaangażowania instytucji otoczenia biznesu w tym obszarze.

11. Niska jest świadomość możliwości uzyskiwania wsparcia dla działalności lub współpracy w zakresie B+R.

W świadomości przedsiębiorców obecne są przede wszystkim możliwości uzyskania ulg fiskalnych, a pozostałe spośród możliwych form wsparcia pomocowego okazują się zdecydowanie mniej popularne. W badaniu zaznaczył się również problem ograniczonej wartości samooceny kompetencji, a brak wyczerpującej wiedzy o możliwościach wsparcia finansowego wskazuje, iż ograniczenia postrzegane przez przedsiębiorstwa jako wyłącznie finansowe mają również w jakiejś mierze charakter kompetencyjny. Promowanie wiedzy o możliwościach uzyskania wsparcia finansowego dla B+R będzie przeciwdziałać jednej z głównych barier ograniczających podejmowanie współpracy. Ponadto długotrwały charakter wielu przedsięwzięć badawczo-rozwojowych i konieczność regularnego wnoszenia kapitału umożliwiającego jego prowadzenie mogą zarówno stanowić zbyt duży wysiłek finansowy dla firm, jak i przyczyniać się do trudności w kształtowaniu efektywnej, przebiegającej w dobrej atmosferze współpracy, ze względu na niepewność uzyskania przez inwestora odroczonych korzyści. W przypadku przedsięwzięć wymagających zewnętrznego finansowania zidentyfikowano również bariery w dostępie do środków, którymi dysponują instytucje finansowe, wynikające z traktowania przedsięwzięć badawczo-rozwojowych jako inwestycji wysokiego ryzyka. Omawiając problemy związane z finansowaniem, należy ponadto zwrócić uwagę na bariery dostępu do środków dedykowanych dla przedsięwzięć w obszarze B+R, wynikające z dominacji nielicznej grupy podmiotów wyspecjalizowanych w ich pozyskiwaniu. Inny fundamentalny problem dostrzegany przez część respondentów wynikał z niezadowalającej jakości realizowanych przedsięwzięć badawczo-rozwojowych.

Rekomendacja: Rekomendowane jest prowadzenie intensywnych działań informacyjnych w zakresie możliwości finansowania prac badawczo-rozwojowych.

12. Dominującą przeszkodą współpracy z sektorem B+R pozostają różnorodne deficyty zasobów wiedzy.

Po pierwsze, dostrzegano wśród przedsiębiorców niewystarczającą świadomość istnienia możliwości nawiązywania kooperacji. Po drugie, obszar wiedzy, którego deficyty miały utrudniać podejmowanie współpracy, obejmował informacje dotyczące pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć B+R. Po trzecie, brak wiedzy o bieżącej działalności podmiotów badawczo-rozwojowych prowadził do powstawania w świadomości przedsiębiorców negatywnych stereotypów dotyczących prowadzonych w tych ośrodkach przedsięwzięć badawczych. Innymi trudnościami leżącymi po stronie sektora przedsiębiorstw były: odtwórczy charakter prowadzonej działalności, bazujący na biernym odpowiadaniu na popyt, oraz postawy przedsiębiorców i zatrudnianego przez nich personelu, wzmacniające siły inercji istniejące w poszczególnych organizacjach gospodarczych. Nie mniej ważny jest dostrzegany przez badanych problem niezrozumienia przez wielu przedsiębiorców specyfiki przedsięwzięć badawczo-rozwojowych, objawiający się brakiem akceptacji dla procesualnego charakteru prowadzonych prac i odroczoną perspektywą ewentualnych korzyści.

Rekomendacja: Zminimalizowanie wpływu barier współpracy firm z sektorem B+R przypisywanych przedsiębiorstwom wymaga podjęcia działalności informacyjnej, mającej na celu skompensowanie deficytów wiedzy oraz działalności promocyjnej w zakresie zmiany postaw przedsiębiorców na innowacyjne i sprzyjające zmianom.

13. Podstawową barierą dla podejmowania kooperacji z przedsiębiorstwami, przypisywaną podmiotom B+R, był brak działań lub nieefektywne działania w sferze informacji i promocji, mające świadczyć o zamknięciu na otoczenie. Innym istotnym problemem okazują się trudności w nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z pracownikami naukowymi, wynikające z braku wypracowanych procedur czy braku struktur odpowiedzialnych za ułatwianie komunikacji pomiędzy zainteresowanymi współpracą przedsiębiorcami a potencjalnymi partnerami ze strony podmiotów B+R. Bariery we współpracy z sektorem przedsiębiorstw generuje również specyfika kultur organizacyjnych publicznych podmiotów B+R: silna hierarchizacja, biurokratyzacja procedur, złożony proces decyzyjny – skutkujące niesatysfakcjonującym dla potencjalnych partnerów po stronie firm tempem realizacji przedsięwzięć, czy istnienie intensywnych konfliktów wewnętrznych w jednostkach naukowych. Wskazywano również na niemożność zaoferowania przedsiębiorstwom współpracy na poziomie odpowiadającym merytorycznie czy technologicznie oczekiwaniom firm oraz dominację badań podstawowych nad aplikacyjnymi i pracami badawczo-rozwojowymi w działalności jednostek naukowych. Ponadto wskazywano na bariery związane z kosztami generowanymi przez wysokie narzuty naliczane dla usług badawczo-rozwojowych oferowanych przez jednostki naukowe oraz wysokie oczekiwania pracowników naukowych związane z uczestniczeniem w korzyściach finansowych generowanych przez wdrożenie wyników prac badawczo-rozwojowych do praktyki gospodarczej.

Rekomendacja: Rekomendowane jest prowadzenie przez podmioty B+R działań informacyjno-promocyjnych dotyczących własnych przedsięwzięć badawczych i możliwości współpracy z przedsiębiorstwami.

Rekomendacja: Zalecane jest tworzenie jednostek kontaktowych dla przedsiębiorców w ramach struktur organizacyjnych podmiotów B+R oraz prowadzenie intensywnych działań informacyjno-promocyjnych w odniesieniu do istniejących komórek tego typu.

Rekomendacja: Rekomendowane jest wypracowywanie i wdrażanie efektywnych procedur zarządzania projektami realizowanymi przez sektor B+R wspólnie z firmami, szczególnie w warstwie administracyjnej i kadrowej.

14. Wyniki badania pozwalają również wskazać na systemowe i strukturalne bariery współpracy z sektorem B+R dostrzegane przez wielkopolskich przedsiębiorców. Należy do nich zaliczyć przeszkody w obrębie systemu formalnoprawnego – restrykcyjne przepisy, będące wyrazem braku zaufania ustawodawcy wobec przedsiębiorców, ograniczające aktywność firm w sektorze B+R. Barierą o charakterze systemowym mają być także warunki realizacji dofinansowanych projektów badawczo-rozwojowych: procedury późnego wypłacania zaliczek oraz bardzo ścisłe regulacje związane z rozliczaniem projektów. Ponadto wskazywano na niekorzystne dla inwestowania w innowacyjne przedsięwzięcia regulacje fiskalne oraz brak instrumentów podatkowych, które wspomagałyby aktywność innowacyjną. Należy jednak podkreślić, że przeszkodą o charakterze systemowym nie jest brak fiskalnych czy pomocowych narzędzi wsparcia współpracy firm i podmiotów badawczo-rozwojowych, ale brak efektywnych struktur doradczych czy też działań informacyjno-promocyjnych, które wdrażałyby przedsiębiorców w możliwości ich wykorzystania. Barierę o charakterze systemowym stanowić ma również wpływ przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych na zamawiających, podlegających dyscyplinie finansów publicznych, którzy w obawie przed ewentualnymi konsekwencjami ze strony organów kontrolnych preferują stosowanie kryteriów cenowych, co ogranicza rentowność prac B+R mających generować innowacyjne rozwiązania.

Rekomendacja: Zalecane jest utworzenie struktur doradczych lub systemu dofinansowań doradztwa w zakresie B+R dla przedsiębiorstw oraz prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych dotyczących dostępności powyższych narzędzi.

15. Ogólnej świadomości potrzeb w zakresie współpracy B+R nie towarzyszy jasna koncepcja ich zaspokajania. Obszary, w których planowane jest podejmowanie współpracy, pokrywają się zasadniczo z deklarowanymi wcześniej potrzebami w tym zakresie. Niemniej jednak pewnym wyzwaniem pozostaje stosunkowo niski poziom kompetencji – w świetle ograniczonej gotowości do korzystania z usług instytucji pośredniczących w nawiązywaniu współpracy. W zasadzie jedyną dosyć powszechnie akceptowaną formą zwiększania swoich kompetencji pozostaje uczestnictwo w szkoleniach. Opierając się na wynikach badania jakościowego, stwierdzić można również, iż spośród potencjalnych obszarów wsparcia dla przedsiębiorstw, dotyczącego współpracy z sektorem B+R – informacyjnego, szkoleniowego, doradczego i finansowego – najbardziej jednoznacznie oceniane było zapotrzebowanie na informacje, a pożądany zakres informacji obejmował informacje dotyczące oferty poszczególnych podmiotów B+R, możliwości finansowania wspólnych przedsięwzięć, wsparcia fiskalnego ze strony państwa, regulacji dotyczących praw autorskich do wyników wspólnych prac badawczo-rozwojowych, dobrych praktyk dotyczących kooperacji czy wzorców umownych. Ponadto wskazywano na konieczność profilowania branżowego przekazywanych przedsiębiorstwom informacji. W przypadku usług doradczych deklarowano potrzebę korzystania z nich przez wielkopolskie przedsiębiorstwa w różnym zakresie, szczególną rolę doradztwa w sprawie współpracy z sektorem B+R dostrzegano w obszarze identyfikowania specyficznych potrzeb poszczególnych przedsiębiorstw, niedostrzeganych przez ich kadrę zarządzającą ze względu na brak doświadczenia w zakresie prac badawczo-rozwojowych. W kwestii zapotrzebowania na kadrę do współpracy z sektorem B+R uwagę zwracano przede wszystkim na brak osób, których postawy i kompetencje pozwalałyby nazwać je agentami zmiany, ważnymi przy realizowaniu innowacyjnych przedsięwzięć badawczo-rozwojowych. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że zapotrzebowanie przedsiębiorstw na wyspecjalizowane kadry było relatywnie najmniej powszechnie pożądaną przez badanych przedstawicieli przedsiębiorstw formą wsparcia. Powszechnie dostrzegano przy tym potrzebę zewnętrznego wsparcia finansowego współpracy przedsiębiorstw z sektorem B+R.

Rekomendacja: Spośród możliwych form wsparcia dla przedsiębiorców w zakresie współpracy z sektorem B+R w najbliższej perspektywie wskazane jest położenie nacisku na zaspokajanie potrzeb informacyjnych.

Rekomendacja: Zalecane jest zapewnianie wysokiej jakości oferowanych przedsiębiorcom szkoleń z zakresu współpracy z sektorem B+R.

Rekomendacja: Zapotrzebowanie na szkolenia dla kadr przedsiębiorstw może w szczególności dotyczyć wsparcia z zakresu kompetencji związanych z zarządzaniem zmianą i zarządzaniem projektami.

Rekomendacja: Rekomendowane jest profilowanie branżowe przygotowywanego wsparcia informacyjnego, szkoleniowego i doradczego dla przedsiębiorstw w zakresie współpracy z sektorem B+R.

Rekomendacja: Wskazane jest prowadzenie działalności informacyjno-promocyjnej dotyczącej dostępnej oferty doradztwa dla przedsiębiorstw w zakresie współpracy z B+R oraz możliwości finansowania tejże kooperacji.

16. W kontekście oceny atmosfery współpracy przedsiębiorstw z sektorem B+R wskazywano na duże znaczenie zaufania w rozwijaniu kooperacji w tym obszarze. Jednocześnie zwracano uwagę na konieczność precyzyjnego regulowania umownego warunków współpracy, w szczególności w zakresie poufności udostępnianych jednostkom B+R materiałów wewnętrznych przedsiębiorstw oraz majątkowych praw autorskich do wyników badań. Niejasności w tych obszarach mogą bowiem przyczyniać się do wzrostu nieufności przedstawicieli przedsiębiorstw i ich zdystansowania wobec możliwości kooperacji. Wskazywano w tym kontekście na mediacyjny potencjał instytucji otoczenia biznesu w kształtowaniu relacji pomiędzy sektorem przedsiębiorstw a B+R.

Rekomendacja: Rekomendowane jest wypracowanie przy udziale instytucji otoczenia biznesu konsensualnych rozwiązań w zakresie praw autorskich do wyników wspólnych prac badawczo-rozwojowych jednostek B+R i przedsiębiorstw i upowszechnianie ich w formie dobrych praktyk.